

Avantaj ve Dezavantajları Açısından Gerçeğe Uygun Değer ile Maliyet Değeri Muhasebesinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Mustafa ARI*
Rıfat YILMAZ**

ÖZET

Bu çalışmada Tarihi maliyet değeri muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesinin olumlu ve olumsuz yanları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tarihi maliyet değeri muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesine göre üretilmiş olan bilgilerin; bilgi kullanıcıları açısından taşınması gereken özellikler ve finansal istikrar yönlerinden olumlu ve olumsuz yanları değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili literatür incelemesi ile, tarihi maliyet değeri muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesine göre hazırlanmış finansal tabloların birlikte sunulması durumunda; her iki yöntemin olumsuz yanlarının bertaraf edileceği ve finansal krizlerde sorumlu olarak muhasebeyi görenlerin argümanlarının büyük ölçüde ortadan kaldırılacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi, Tarihi Maliyet Değeri Muhasebesi, Finansal İstikrar, Finansal Bilgilerin Güvenirliliği.

JEL Sınıflandırması: M40, M41.

Comparative Examination of Fair Value Accounting and Historical Cost Accounting in Perspective of Advantages and Disadvantages

ABSTRACT

In this study, it has examined that advantages and disadvantages of fair value accounting and historical cost accounting in comparatively. We discuss advantages and disadvantages of produced financial information according to fair value accounting and historical cost accounting in perspective of reliability, relevance, transparency, intelligibility, comparability, timeliness and financial stability. Literature review results of this study indicate that there are advantages and disadvantages both fair value accounting and historical cost accounting. We suggest that financial statements in fair value accounting and historical cost accounting should use together in order to get rid of disadvantages of both accounting regime.

Keywords: Fair Value Accounting, Historical Cost Accounting, Financial Stability, Reliability of Financial Information.

Jel Classification: M40, M41.

* Yrd. Doç. Dr. Mustafa Arı, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mustafa.ari@bilecik.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Rıfat Yılmaz, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, rifat.yilmaz@bilecik.edu.tr

1. GİRİŞ

Finansal bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili temel bilgi edinme kaynağı finansal tablolardır. Değerleme işlemi finansal tablolarda yer alan unsurları dolaysız ya da dolaylı etkilediği için, değerlendirme işlemi finansal bilgi kullanıcıları açısından çok önemli hale gelmektedir (Tokay vd. 2005:5). Finansal tablolarda yer alan bilgilerin bilgi kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamaması doğrudan değerlendirme süreciyle ilişkilidir (Senel vd., 2011:67). Muhasebede iki temel farklı değerlendirme yaklaşımından biri Tarihi Maliyet Değeri diğeri ise Gerçeğe Uygun Değer'dir.

ABD de 1920'li yılların sonlarında ortaya çıkan ekonomik krize kadar ABD de bankalar ve diğer finansal kurumlar piyasa değerine göre raporlama yapmaktaydılar. Bu yıllardaki ekonomik krizler nedeniyle varlıklar aşırı değer kaybetmişler, bankalar zarar raporlamışlar ve bankaların sermayeleri erimiştir. SEC 1934 yılından itibaren tarihi maliyet değeri ile raporlama zorunluluğunu getirmiştir (Fujioka vd. 2008:3). Tarihi maliyet Değeri Muhasebesi (TMDM), 1980 li yıllarda ABD de ortaya çıkan finansal krizlere kadar uzun süreden beri kullanılmaktaydı. MDM bu finansal krizlerin sorulularından biri kabul edildiği için Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi (GUDM) ön plana çıkmaya başlamıştır. Bununla birlikte 2008 yılında ABD de ortaya çıkan finansal krizlerde ise GUDM sorumlu görülmüştür. Bazıları tekrar TMDM ne dönülmesi gerektiğini savunurken, bazıları da bu görüşe karşı çıkmışlardır.

Yeni TTK'nun 79-81. maddelerinde, değerlendirme ile ilgili olarak Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) na uyulacağı ve VUK' nun etkisinden kurtulacağı zımnen belirtilmiştir (Haftacı, 2011:7). Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu ve Hazine Müsteşarlığınca da Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanmış olan TMS ve TFRS larının esas kabul edileceği belirtilmiştir (Senel vd., 2011:61). UFRS'da varlıkların ve yükümlülüklerin değerlemesinde genel olarak GUD yaklaşımı benimsendiği için, GUDM Türkiye açısından önemini daha da arttırmıştır.

2. TARİHİ MALİYET DEĞERİ MUHASEBESİ

Tarihi maliyet değeri (TMD) bir ekonomik varlığın elde edildiği tarihteki orijinal parasal değeridir (Fujioka vd., 2008:2). Bir finansal varlığın bilançodaki değeri bu varlık satılincaya kadar değişmez. TMDM daima tam anlamıyla bilinen işletme tarafından ödenen belirli bir tutara dayandığı için anlaşılması kolaydır (Jaijairam 2013:2).

TMDM geçmişte gerçekleşmiş olan işlem fiyatlarına dayandığı için muhasebe değerleri son fiyat hareketlerine karşı duyarsızdır. Fiyat hareketlerine karşı olan bu duyarlılık eksikliği, ölçüm yöntemi nedeniyle varlıkların en son değerlerini yansıtmadığı için yetersiz kararlara neden olmaktadır (Plantin vd., 2008:5).

TMDM benimsemiş ve kısa vadeli düşünen şirketler, değerini olduğundan düşük gösteren tarihi maliyet değeri üzerinden kayıtlı olan varlıklarını, son zamanlarda değerleri

artan varlıklarını satmayı uygun bulmaktadırlar. Böylece varlıkların değeri arttığı zaman, tarihi maliyet değeri muhasebesi gerekli olmayan satışlara götürmektedir (Plantin vd., 2008:5).

3. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ

1980’li yıllarda ABD’de ortaya çıkan Saving-Loans krizine kadar, bankalar tarihi maliyet değeri ile kayıtladıkları finansal varlıklarını, piyasa fiyatından satarak öz kaynaklarını fazla gösterebilmişlerdir. Bu durum banka finansal tablolarının kalitesini düşürmesi nedeniyle, 1980 sonrasında, gerçeğe uygun değer muhasebesi muhasebe standartlarında yer almaya başlamıştır (Senel vd., 2011:60).

Anglosakson ülkelerinde güçlü sermaye paylarına sahip yaygın pay sahiplerinin bulunması, gerçeğe uygun bilgi ihtiyacını daha da önemli hale getirmiştir. Bu yüzden finansal tabloların hazırlanmasında gerçeğe uygun değer öncelikle Anglosakson ülkelerinde uygulanma alanı bulmuştur (Pamukçu, 2011:85). GUD muhasebesi, IASB (Uluslar arası Muhasebe Standartları Kurulu) ve FASB (Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu) tarafından ele alınıp uygulamaya konulmuştur (Akgün 2011:43). GUD’in ölçümünde IASB ilke bazlı, FASB ise kural bazlı esaslara dayanmaktadır (Özkan, vd., 2009).

Cari değer ile tarihi maliyet değeri, alış ve satışla ilgili giderler ihmal edilirse (Akgün, 2011:44). işlemin gerçekleştiği tarihte birbirine eşit olur (Tokay vd., 2005:17). IASB işlem maliyetlerini, varlık yada yükümlülüklerin özelliklerinden kaynaklanmadığı, işlemlerin özelliklerine bağlı olduğunu belirtmektedir (Akgün, 2011:45).

IASB tarafından geliştirilmiş olan UFRS varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinden ağırlıklı olarak GUD yaklaşımı kabul edilmiştir. Değerlemeye konu olan varlık veya yükümlülük güvenilir bir piyasada işlem görüyorsa, piyasa fiyatı GUD olarak alınır. Güvenilir olmayan bir piyasa varsa, güvenilir bir piyasadaki benzer varlık ve yükümlülüklerin piyasa fiyatı GUD i temsil eder. Piyasada benzer varlıklar da yok ise, opsiyon fiyatlama NBD gibi bazı teknikler kullanılarak GUD belirlenmektedir (Senel vd., 2011:63; Aktaş ve Deran, 2006:160-161).

4. AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI AÇISINDAN MDM VE GUDM’İN KARŞILAŞTIRILMASI

Türel (2009) tarafından yapılan araştırmaya göre, gerçeğe uygun değere göre finansal raporlamanın maliyet değeri ile finansal raporlamaya oranla işletmenin ekonomik durumu hakkında yöneticiler ve bağımsız denetçiler açısından daha anlaşılır, karşılaştırılabilir geçerli bilgiler verdiği sonucuna ulaşılmıştır (Türel, 2009:117-119). FASB ın Haziran 2004 te hazırlanmış olduğu exposur Draft ta, ”GUD projesinin nihai amacı, finansal ve finansal olmayan varlık ve yükümlülükler için geniş çaplı uygulanabilen bir model geliştirerek; gerçeğe uygun değer ölçütlerinin güvenilirliğini, tutarlılığını ve karşılaştırılabilirliğini geliştirmektir” şeklinde belirtilmiştir (Shortridge vd., 2006:38).

4.1. Temel Kavramlar

Gerçeğe uygun değer muhasebesi (fair value accounting), henüz gerçekleşmemiş gelirleri de kayıt altına aldığı için, ihtiyatlılık kavramına aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, GUD muhasebesi piyasa fiyatını temel aldığı için maliyet esaslı kavramından da uzaklaşmaktadır.

GUD muhasebesi, değerlendirme tarihlerinde henüz gerçekleşmemiş bazı kar veya zarar tutarlarının da kaydedilmesi gerekliliğini ortaya koyduğu (Tokay vd., 005:23) için muhasebenin ihtiyatlılık ve süreklilik temel kavramlarından uzaklaşmaktadır (Can, 2010:36). GUD yaklaşımında piyasa fiyatının temel alınması bazı durumlarda varlıkların gerçek değerini yansıtmamasına ve muhasebenin temel kavramlarından maliyet esaslı kavramından uzaklaşmasına neden olmaktadır (Can, 2010:27) .

İşletmelerin finansal varlıklarının GUD in benimsenmesi halinde, henüz gerçekleşmemiş karların da faaliyet sonuçlarına yansıtılacağı bu da ilgili şirketlerin hisse senedi fiyatlarında dalgalanmalara neden olabilecektir. Kredi derecelendirme notunun düşeceği tahmin edilen bir şirket GUD üzerinden tahvil ihraç ettiğinde, ilgili şirket tahvillerinin piyasa değerindeki düşüşleri gelir olarak kaydedeceği için, gerçekte zarar etse dahi pozitif bir performans gösterdiği izlenimi doğabilecektir. Bu durum ihtiyatlılık kavramına aykırı olduğu gibi (tmsk org.tr,2011) işletme paydaşlarının işletme ile ilgili alacakları kararlarda yanılmalarına neden olabilecektir.

4.2. İhtiyaca Uygunluk

Hilton vd. 2003 tarafından yapılan bir araştırmaya göre; bütçe ve performans hedefleri belirlenirken cari yıl içerisinde gerçekleşebilecek muhtemel değişiklikler de göz önünde bulundurulacağı için, şirket yöneticilerinin çoğu TMD ni yeterli bulmaktadırlar (Ersoy ve Çakır, 2008:23). İşletme yönetimlerinin aldığı kararların çoğu maliyet değerine dayanmasına rağmen, değerlendirme ölçütleri ihtiyaca uygunluk açısından incelendiğinde; finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarına en az uygun olan değerlendirme ölçütü maliyet değeridir. GUD ölçütü, varlık ve borçların piyasadaki değerlerini yansıtabilirse finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarına daha uygun bir değerlendirme olarak kabul edilebilir (Uluslan, 2008:148).

Tarihi maliyet değeri muhasebesi, dönemden döneme paranın değerinin değişmediği varsayımından hareket ettiği için, enflasyonist dönemlerde hazırlanmış olan finansal tablolar bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayacaktır (Uluslan, 2008:132). Bununla birlikte finansal tablolarda enflasyon düzeltilmesi yapılması, tarihi maliyet değerine göre hazırlanmış olan finansal tabloların bu dezavantajını kısmen giderebilir (Tokay ve Deran, 2008:26).

4.3. Güvenirlik

GUDM ne karşı çıkanların kullandığı temel argüman, GUDM nin güvenilir olmayan bilgiler üretmesi açısından dır. TMDM nin üretmiş olduğu finansal bilgiler, değerleme tekniklerine ve tahminlere dayanmayan gelir rakamlarını ürettiği için gelir tablolarının yönetim tarafından manüpile edilme olasılığı düşüktür. Bu yüzden bu bilgiler daha güvenilir kabul edilmektedir (Shortridge vd., 2006:39).

Değerleme ölçütleri güvenirlik açısından incelendiğinde; gerçekleşmiş işlemlere dayandığı için maliyet değeri en güvenilir değerleme ölçütü olarak kabul edilmekte, GUD ölçütü ise aktif bir piyasası bulunan varlık ve kaynaklar için güvenilir bilgiler üretebilecektir (Uluslan, 2008:149). Maliyetin güvenilir bir şekilde ölçülmesi nedeniyle, maliyet ilkeleri işletmelerin elde etmiş olduğu varlıkların tarihi maliyet değerleri ile kayıt edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Ersoy ve Çakır, 2008:16).

GUD hesaplanmasında genel olarak piyasa fiyatı temel alınmasına rağmen, piyasada oluşun fiyatların bazı durumlarda güvenilir olmaması nedeniyle; IASB başka yöntemlerin de kullanılabileceğini kabul etmektedir (Tokay vd., 2005:26).

4.4. Anlaşılabilirlik

TMDM belirli ve gerçekleşmiş girdilere dayandığı için GUDM ne göre, genellikle izlenmesi daha kolay ve anlaşılır özellikler taşımaktadır (Jajairam, 2013:2).

Değerleme ölçütleri anlaşılabilirlik açısından incelendiğinde; Uygulaması ve anlaşılabilirliği en yüksek olan değerleme ölçütü maliyet değeridir. GUD ölçütünü temel olarak hazırlanmış olan finansal tablolar maliyet değerine göre daha anlamlı bilgiler sunmasına karşın, gelir değişkenliklerinin fazla olması nedeniyle daha az anlaşılır olarak kabul edilmektedir (Uluslan, 2008:149).

4.5. Karşılaştırılabilirlik

Karşılaştırılabilirlik, benzer işlemlerde aynı muhasebe yöntem ve uygulamalarının benimsenmesi olarak tanımlanır. Finansal bilgi kullanıcıları açısından karşılaştırılabilirlik; şirketin finansal durumu ile faaliyet sonuçlarından hareketle gelir ve nakit akışlarının şirketler arası karşılaştırmalı olarak tahmin edilmesi noktasında güvenirlik derecesi olarak ele alınır (Wolk ve Tearney, 1997:134).

Enflasyonist dönemlerde TMDM ne göre hazırlanmış olan finansal tabloların karşılaştırılabilirlikleri, aktif bir piyasası bulunan işlemlere dayalı olarak GUD e göre hazırlanmış finansal tablolara göre daha zayıf kalacaktır (Uluslan, 2008:149). Bununla birlikte GUDM aktiflerin, yükümlülüklerin ve öz sermayenin ölçümüne volatilité ve subjektiflik getirdiği için finansal tabloların karşılaştırılabilirlikleri TMDM ne göre daha düşük olacaktır.

4.6. Şeffaflık

Karar vericiler ve yatırımcıların bakış açısından GUD tabanlı bilgiler daha şeffaf ve makul olarak düşünülmektedir (Fujioka vd., 2008:1). SEC (2008) e göre; GUD (marking to market-piyasa fiyatına eşitleme) “bir yatırımın en şeffaf finansal raporlaması olduğu için daha isabetli yatırım kararlarının alınmasını, sermayenin daha etkin dağılımını temin etmektedir” (Eboli, 2010:33)

İşletmelerin varlık ve borçlarının tarihi maliyet değerleri, piyasa değerlerinden oldukça farklı olabilmektedir. Tarihi maliyet değerine göre raporlama yapmış işletmelerde yöneticiler raporlanan karı manipüle etme ve başarısızlıklarını gizleme olanağına sahiptirler (Doğan vd., 2008:454).

Tarihi maliyet değeri muhasebesinde, varlıklarda meydana gelen değer artışları ancak ilgili varlığın nakde dönüşmesi ile ortaya çıktığı için, gerçekleşmemiş gelirler gelir tablosunda gösterilmez (Uluslan, 2008:132).

IASB ve FASB'nin GUD ile ilgili açıklamalarından, GUD'in tam rekabet şartlarında oluşan piyasa fiyatı olduğu anlaşılmaktadır (Senel vd., 2011:63; Aktaş ve Deran, 2006:164). Eksik rekabet şartlarının mevcut olması durumunda GUD in belirlenmesi subjektif değerlendirmelere dayanabilir (Senel vd., 2011:66). Bu durum GUD in belirlenmesinde bazı hileli durumları gizlemek amacıyla kasıtlı olarak yanlış hesaplamalar yapılmasına neden olabilir (Senel vd., 2011:67).

4.7. Zamanlılık (güncellik)

GUD Muhasebesini savunanlar, aktif ve pasiflerin cari piyasa şartlarını yansıttıkları için, zamanlı bilgi sağlayarak şeffaflığı arttırdığı ve anında düzeltme hareketi yapabileme imkanı için motivasyon sunduğunu belirtmektedirler. GUD Muhasebesinin karşısında yer alanlar ise, GUD Muhasebesinin ilgili bilgi sağlamadığı, özellikle vadeye kadar elde tutulacak uzun dönemli varlıklar için muhtemelen yanlış yönlendirme yaptığını belirtmektedirler (Cai-Xia ve Chi, 2010:60).

Tarihi maliyet değeri yaklaşımını esas olarak hazırlanmış olan finansal tablolarda yer alan bilgiler, objektiflik ve karşılaştırılabilirlik açısından daha iyi olmasına rağmen, işletmenin cari (güncel) durumunu yansıtamayabilir (Örten ve Bayırlı, 2007:49).

GUDM'nin üretmiş olduğu finansal tablolar, piyasa fiyatlarını dikkate alacağı için; tarihi maliyet değeri muhasebesine göre daha güncel bilgiler sunabilecektir (Tokay vd., 2005:24). TMDM belirli ve gerçekleşmiş verilere dayandığı için, başlangıçta değerlendirme kararlarındaki belirsizlikleri ortadan kaldırsa bile, varlıkların gelecek dönemlerdeki gerçek değerlerini göstermesi açısından belirsizlikler ortaya çıkarmaktadır (Jaijairam, 2013:2).

4.8. İlgililik

Geleneksel muhasebe anlayışında tarihi maliyet muhasebesine bağlı kalınması, finansal tablolarda yer alan bilgilerin gerçek değerleri yansıtmaması nedeniyle, finansal bilgi kullanıcıları yanlış kararlar alabilmektedir. Bu yüzden tarihi maliyet değerinden başka değerlendirme yaklaşımlarının geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Tokay vd., 2005:11-12). GUDM ni savunanların en güçlü argümanı, TMDM göre hazırlanmış finansal tabloların yatırımcılar açısından ilgili bilgileri sağlayamamasıdır (Shortridge vd., 2006:37).

GUD ölçüsü TMD ölçüsüne nazaran; finansal tablolardaki verileri daha gerçekçi değerlerle göstermesi, dolayısıyla alınacak kararlarda ilgililiği (relevance) daha yüksek olan bilgiler ürettiği için, TMS ve TFRS'nda ağırlıklı olarak GUD ölçüsü benimsenmiştir (Tokay ve Deran, 2008:45).

4.9. Finansal İstikrar

Para sadece bir hesap birimi değil aynı zamanda, borç ve alacak ilişkilerinin yansımaları anlamında muhasebe kavramıdır. Muhasebe işlemleri ve onları şekillendiren düzenlemelere dayanan parasal bir ekonomik sisteme sahip olmamız nedeniyle, finansal istikrar analiz edilirken muhasebe merceğinden bakmak zorunlu hale gelmektedir (mpira.ubi.uni., 2013).

Finansal tablolarını GUDM ne göre hazırlamış olan işletmelerin varlık ve kaynak değerlerinde dönemden döneme ortaya çıkan dalgalanmalar, TMDM göre hazırlamış olan işletmelere nazaran daha fazla olacaktır. TMDM de varlıkların değerinde daha düşük oranda bir değişiklik olduğu için volatilité GUDM ne göre daha düşüktür (Jaijairam, 2013:2). Bu durum GUDM nin finansal istikrar açısından olumsuz değerlendirilmesine neden olmaktadır.

GUDM ağırlıklı olarak etkin piyasa hipotezine dayandığı için, 2008 finansal kriziyle birlikte dikkatler GUDM nin varsayımları üzerinde yoğunlaşmış birçok ülke, finansal varlıklar için GUDM uygulamaları üzerinde çalışmalar başlatmışlardır (Fujioka vd., 2008:1).

Laux ve Leuz (2009) GUD muhasebesinin finansal krizlerin sorumlusu olmadığı, varlıkların ekonomik değerleri üzerine bir etki yapmayan, sadece onların değerlerini raporlayan bir ölçüm sistemi olduğunu belirtmektedirler. İlgili çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Laux ve Leuz, 2009:826-827)

- 1- Tartışmaların çoğu; GUD Muhasebesinde yeni ve farklı olan şeylerin neler olduğunun karıştırılması, GUD Muhasebesinin amacının ne olduğu konusundaki farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır,
- 2- GUD Muhasebesinde yapılan yanlış uygulamalar bulunabilmektedir,
- 3- TMD Muhasebesine dönüş, GUD Muhasebesi ile mevcut olan problemlerin çözümünü garanti etmediği gibi, şeffaflığın az olması nedeni ile durumu daha da kötüleştirebilir.

4- Sözleşmeler ve düzenlemeler yapılırken yöneticiler ve yatırımcılar kısa dönemdeki piyasa tepkilerini zaten dikkate aldıkları için, finansal kriz dönemlerinde varlıkların piyasa fiyatlarının yansıtılması çok normaldir.

Enron şirketinde gerçeğe uygun değer muhasebesi uygulaması ile varlıklar aşırı ölçüde fazla değerlendirilmiş, hasılat rakamları yüksek gösterilmiştir. Bu şekilde hayali karlar ortaya çıkmıştır. Bu durum şirketin batışına neden olmuştur (Doğan vd., 2008:458).

Günümüzde yaşanan global ekonomik krizler, gelecekteki piyasalardaki dalgalanmalar, finansal piyasa yatırımcılarında oluşan güvensizlik ve borçlanma kararlarındaki yetersizlikler nedeniyle özellikle finansal kriz dönemlerinde GUD muhasebesine dayanılarak alınan kararların isabet derecesi düşük olabilmektedir (Akgün 2011:44) . ABD de 2008 yılında yaşanan finansal kriz döneminde, gerçeğe uygun değer (mark to market) uygulamak zorunda olan menkul ve gayrimenkul varlık piyasalarında yer alan şirketler; aktiflerini çok düşük değerlerle göstermeleri neticesinde, çok yüksek tutarlarda zararlar yazmak zorunda kalmışlardır (tmsk.org.tr,2011). Bu durum krizin alt yapısının oluşmasını sağlamıştır (Can, 2010:24). Bu şirketler lobi grupları oluşturarak, FASB'ın standartlar üzerinde değişiklik yapmasını sağlamışlardır (tmsk.org.tr.). Laux ve Leuz (2009) da, kriz dönemlerinde GUD muhasebesinin potansiyel problemlerini ortadan kaldırmak amacıyla kuralların esnetilmesi ve yönetime daha fazla inisiyatif verilmesinin, manipülasyona neden olacağı bununda muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini azaltabileceğini belirtmektedir (Laux ve Leuz, 2013:29).

Can (2009:26) GUD göre değerlemeyi muhasebenin krizi olarak gelişen başlıca olaylardan biri olarak görmektedir (Can, 2010:26). Bununla birlikte Laux ve Leuz (2009) yapmış oldukları çalışmada, mevcut verilerden hareketle GUD muhasebesinin, finansal kriz dönemlerinde bankaların karşılaşmış olduğu problemlere katkı sağladığı sonucuna ulaşamamışlardır(Laux ve Leuz, 2013:29). Yine Arouri vd. (2012) tarafından, IAS 39 nolu standardı uygulama zorunluluğu olan Fransız Borsası'na kayıtlı şirketler üzerinde yaptıkları ampirik çalışmada GUD yöntemi ile finansal krizler arasında doğrudan bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Arouri vd., 2012:218)

Muhasebe finansal istikrar için dikkatleri üzerine çeken önemli bir konudur. Muhasebe, finansal istikrar politikası amaçlarının köşe taşlarından biri olarak, merkez bankaları ve diğer politika yapıcılar tarafından dikkate alınması gerekmektedir (Plantin vd., 2005:153).

5. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNE YAPILAN ELEŞTİRİLER

Bernheim ve Escaffre (1999) GUD ile ilgili eleştirileri üçe ayırmaktadır, (Demir ve Bahadır, 2011:8)

- 1- Değerlemedeki dalgalanmalar işletmenin finansal durumundaki değişiklikleri her zaman göstermeyebilir.
- 2- GUD, her zaman için işletmenin gerçek işlemlerini göstermeyebilir.

3- GUD belirleme süreci genellikle yüksek maliyetlidir.

GUD Muhasebesi daha anlamlı, karşılaştırılabilir ve kullanılabilir bilgiler verdiği belirtilse de; kayıt, değerlendirme ve raporlama açısından da karmaşık bir ortam oluşturmaktadır (Tokay vd.,2005:24) İşletme yönetimi tarafından yapılan varsayım ve tahminlerin yanlış olabileceği, dürüst olmayan yöneticiler tarafından çıkar sağlamak amacıyla kullanılabileceği gibi nedenlerle de eleştirilmektedir (Akgün, 2011:45). Örneğin TMS 39 Finansal Araçlar Standardında; finansal araçların dört kategoriye ayrılmış olması, finansal araçların hangi kategoriye gireceği işletme yönetiminin inisiyatifine bırakılmış olması ve her kategori için ayrı değerlendirme ölçütlerinin belirlenmiş olması subjektif bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Ayçiçek, 2011:60).

GUD satın alma veya satış fiyatından daha çok bir değişim değeri olduğu için, teorik bir değeri ifade edecek ve gerçek piyasa fiyatlarını yansıtamayabilecektir (Uluslan, 2008:139). GUD ancak tam rekabet şartlarının olduğu ortamda piyasa değerine eşit olabilir. Tam rekabet piyasasının olmadığı ortamlarda birden çok piyasa fiyatı vardır (Senel vd. 2011:64). Ayrıca her varlık ve borcun aktif bir piyasası bulunmayabilir, finansal araçların dışındaki varlıkların ise birden çok piyasası ve değeri olabilir. Bu durumda GUD belirlenmesinde hangi piyasanın temel alınacağı başka bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. GUD'e dayalı değerlemelerde oluşan dalgalanmalar, GUD şirketin gerçekleşmiş işlemlerine dayanmaması ve varlıkların GUD'nin belirlenmesinin genellikle maliyetli bir süreç olması nedeniyle eleştiriler almaktadır (Akgün 2011:45).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaptığımız literatür incelemesine göre; hem tarihi maliyet değeri muhasebesi ve hem de gerçeğe uygun değer muhasebesinin üretmiş olduğu finansal tablolar, paydaşların (bilgi kullanıcılarının) ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı anlaşılmaktadır. Her iki değerlendirme ölçütü esas alınarak üretilen finansal tablolar işletme hakkında doğru ve dürüst bilgi üretmediği için paydaşlar işletme hakkında yanlış kararlar alabilmekte, sonuç olarak muhasebe skandalları ve finansal krizler ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, seçilen değerlendirme yöntemi ile finansal krizler arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığı ile ilgili daha fazla ampirik çalışmalar yapılmalıdır.

Her iki değerlendirme yönteminin de avantaj ve dezavantajları bulunduğu için uygun olan değerlendirme yönteminin seçilmesi oldukça zor olabilmektedir. TMDM anlaşılması ve kullanılması kolay olmasına rağmen, özellikle enflasyon dönemlerinde varlıkların değerlerine değil, maliyetlerin dağıtımına odaklanması eksiklik olarak görülmektedir (Jaijairam, 2013:5).

IFRS e göre varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesinde GUD in temel alınması yönünde bir eğilim olmasına karşın, tarihi maliyet gibi diğer değerlendirme esaslarının da bazı durumlarda kullanılabilmesi belirtilmektedir. UFRS (TFRS) ilke olarak GUD ölçütünü kabul etmesine rağmen, standartlarda tüm aktif ve pasifler için geçerli olan genel bir değerlendirme ölçütü mevcut değildir (denetimnet.net, 2013) GUD ve TMD birbirinin alternatifi olmadıkları

için aynı finansal tabloların hazırlanmasında birlikte kullanılabilirler (Senel vd., 2011:65). TMS ve TFRS (UFRS) de karma değerlendirme ölçüsü benimsenmiştir. TMS ve TFRS de yer alan değerlendirme esasları; tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleşebilir değer ve bugünkü değer olmak üzere dört değerlendirme ölçütünde toplanabilir. Bu durum, standartlarda mevcut bir tutarsızlığı göstermez, hatta standartların ihtiyaçlara cevap verebilme gücünü gösterir (Tokay ve Deran, 2008:25-32).

1980 li yıllarda ABD de ortaya çıkan Saving-Loans krizinde TMD muhasebesi sorumlu tutulurken, yine 2008 yılında ABD de ortaya çıkan finansal krizde de GUD muhasebesi sorumlu tutulmuştur. Her iki durumda da günah keçisi olarak muhasebe gösterilmiştir. Bu açıdan hem TMD ve hem de GUD e göre hazırlanmış olan mali tablolar birlikte sunulması durumunda, her iki değerlendirme ölçütünün de zayıf yönleri büyük ölçüde ortadan kalkabilecektir.

Tarihi maliyet muhasebesine ek olarak gerçeğe uygun değer bilgileri de verilebilir (Doğan vd.,2008:455). Muhasebenin amacı, işletmeler hakkında doğru ve dürüst bilgiler sunarak, işletme ilgililerinin (paydaşların) işletme hakkında yanlış karar almalarını önlemek olduğuna göre; Can, 2010:38 in de belirttiği gibi, her iki değerlendirme esasına göre hazırlanmış olan finansal tablolar birlikte sunulabilir. Bu durum finansal tabloları hazırlama maliyetlerini arttırmış olsa da, muhasebe skandallarının neden olduğu finansal krizlerin topluma olan faturası daha yüksek olduğu ve olabileceği için, sosyal sorumluluk kavramı gereğini de dikkate alarak, maliyet değeri esasına göre hazırlanmış finansal tabloların yanında, GUD e göre hazırlanmış finansal tablolar birlikte sunulmalıdır.

Bir başka açıdan bakılırsa, tarihi maliyet değeri muhasebesinin üretmiş olduğu finansal tablolar enflasyonist dönemlerde gerçeği yansıtamayabileceği için, daha önceden belirlenmiş bir enflasyon düzeyine ulaşıldığı dönemlerde gerçeğe uygun değer, enflasyonun düşük olduğu dönemlerde tarihi maliyet değeri esas alınabilir. Fakat bu durumda finansal tablolar dönemler arası karşılaştırılabilirlik ve tutarlılık özelliklerini yitirebilirler. Bu nedenle her iki değerlendirme esasına göre hazırlanmış finansal tabloların birlikte sunulması bilgi kullanıcıların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecektir.

Burada, enflasyonun finansal tablolar üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için, enflasyon muhasebesinin uygulanabileceği akla gelebilir, fakat bir taraftan bu uygulama sıkı şartlara bağlanmıştır, diğer taraftan enflasyon muhasebesinde kabul edilen belirli bir oran (TEFE veya TÜFE) işletmenin tüm varlık ve yükümlülüklerine uygulanmaktadır. Halbuki Senel vd.(2011:56) da da belirtildiği gibi, teknolojik gelişmeler ve arz talep değişikliklerindeki farklılaşmalar sonucunda özel fiyat düzeyinde her bir mal veya hizmetin fiyatındaki artış veya azalışlar birbirlerinden bağımsız ve farklı düzeylerde ortaya çıkabilmektedir (Senel vd., 3211:56).

Sonuç olarak GUD ve TMD uygulamaları; tarihsel olarak ortaya çıkan; ekonomik durgunluk, enflasyon, finansal varlıkların çeşitliliği gibi sosyal ve ekonomik olaylar

tarafından etkilenmektedir (Fujioka vd., 2008:4) . Bu açıdan sosyal ve ekonomik şartlarda ortaya çıkan değişikliklerin muhasebe bilgileri üzerine nasıl etkiler oluşturabileceği konularında daha fazla çalışmaların yapılması gereklidir.

KAYNAKLAR

- Akgün, Ali İhsan (2011), “Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nda Şerefiye ve Gerçeğe Uygun Değer İlişkisi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:2, ss. 39-61.
- Aktaş, Rafet-Deran, Ali (2006), “Fair Value” Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8/2, ss.153-166.
- Arouri, Mohamed El Hedi. -Bellalah, Mondher. – Hamida, Nessrine Ben. –Nguyen, Duc Khuong (2012), “Relevance of Fair Value Accounting for Financial Instruments: Some French Evidence”, International Journal of Business 17 (2), pp. 209-220.
- Ayçiçek, Fahri (2011) “TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller” , Muhasebe ve Finansman Dergisi Nisan, ss. 59-76.
- Bezemer, Dirk J. (2009), “No One Saw This Coming”: Understanding Financial Crisis Trough Accounting Models”, <http://mpr.ub.uni-muenchen.de/15892> (10.10.2013).
- Cai-xia, He- Chi, -Zhang (2010), “Fair Value Accounting Under Financial Crisis”, Journal of Modern Accounting and Auditing, June, Vol.6, No:6, pp. 59-62.
- Can, Ahmet Vecdi (2010), “Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi”, Mali Çözüm, Sayı:97, ss. 21-47.
- Demir, Volkan,- Bahadır, Oğuzhan (2007), “UFRS (TFRS) deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı”, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler>, (03.05.2013).
- Doğan, Ahmet- Tanç, Şükran Güngör- Tanç, Ahmet. (2008), “Makul Değer Muhasebesi ve İşletme Yönetimi Üzerine Etkileri”, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Journal of Economics and Administrative Science, Cilt 22, Sayı:1, s.453-473.
- Eboli, Mario (2010), “Direkt Contagion in Financial Networks with Mark-to-Market and Historical Cost Accounting Rules”, International Journal of Economics and Finance, Vol.2 No.5. November, pp.27-34.
- Ersoy, Ayten,- Çakır, Serkan (2008), “Makul Değer Muhasebesi ve Uluslar arası Muhasebe Standartlarına Göre Makul Değerin Ölçümü”, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:37, Ocak, ss.15-25.
- Fujioka,Taka, - Seko, Seitaro -Hoontrakul, Pongsak (2008), “The State of Fair Value Accounting, Global Financial Crisis and Implications to Thailand”, Presentation for H.E. DPM Dr. Olarn at Sasin (17th Nov. 08). Last Printed 18/11/2008, pp. 1-16.

- Haftacı, Vasfi- Badem, A. Cemkurt (2011), “Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Muhasebe Mesleğini İlgilendiren Genel Düzenlemeler”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:50, Nisan, ss. 1-16.
- Jaijairam, Paul (2013), “Fair Value Accounting vs. Historical Cost Accounting”, Review of Business Information Systems- First Quarter 2013, Volume 17, Number 1, pp. 1-6.
- Laux, Christian – Leuz, Christian (2009), “Did Fair Value Accounting Contribute to The Financial Crisis?”, <http://www.nber.org/papers/w15515> nowember, (13.01.2013).
- Laux, Christian – Leuz, Christian (2009), “The Crisis of Fair-Value Accounting: Making Sense of The Recent Debate”, Accounting, Organization and Society, 34, p.826-834.
- Örten, Remzi-Bayırlı, Rıdvan (2007), “TMS 16’ya Göre, Maddi Duran Varlıkların Dönem Sonunda Değerlemesi ve Muhasebe Uygulamaları”, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:36, Ekim, s.34-49.
- Özkan, Mehmet-Terzi, Serkan (2010), “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi”, <http://www.tmsk.org.tr/makaleler/FINANSAL%20ARACLAR/MEHMETÖZKAN-SERKANTERZİ.pdf> (25.04.2011).
- Pamukçu, Fatma (2011), “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi”, Mali Çözüm, Ocak-Şubat, ss.79-95
- Plantin, Guillaume- Sagra, Haresh – Shin, Hyun Song. (2005), “Marking to Market, Liquidity, and Financial Stability”, Monetary and Economic Studies (Special Edition), October 2005. pp.133-155.
- Plantin, Guillaume- Sagra, Haresh – Shin, Hyun Song. (2008), “ Fair Value Accounting and Financial Stability”, Research Paper No. 08-15. July, <http://ssrn.com/abstract=1275395> (10.10.2013).
- Sayar, A.R. Zafer, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Finansal Araçların Değerlemesinde Makul (Gerçeğe Uygun) Değer Yaklaşımı: Uluslararası Arenada Tartışılan Görüş ve Öneriler”, http://www.tmsk.org.tr/makaleler/Diger/MAKALE_GERCEGE_UYGUN_DEGER.pdf (25.04.2011).
- Senel, Said Alpagut- Tuncay, Merve- Önoğul, Öznur- Karslı, Cihad (2011), “Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer”, Ejournal Of New World Sciences Academy, Vol:6, Number:1, Article Number: 3C0059. ss. 49-76.
- Shortridge, Rebecca Toppe Sho- Schroeder, Wagoner Amanda ve Erin (2006), “FairValue Accounting”, Accounting & Auditing, April 2006, 76,4. pp. 37-39.

- Tokay, Hüseyin,- Deran, Ali- Aktaş, Rafet (2005), “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, XXIV. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, Fethiye, ss. 3-31
- Tokay, Semih Hüseyin -Ali Deran (2008), “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Değerleme Ölçüleri”, Mali Çözüm, Sayı:90, ss. 15-47.
- Türel, Ahmet (2009), “ Gerçeğe Uygun Değer İle Finansal Raporlama; Ülkemizde Algılanması ve Uygulanması”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluslan, Hikmet (2008), “Değerleme Esasları ve Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri Açısından İncelenmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8, sayı:1, ss. 129-153.
- Wolk ,Harry I.,-Tearney, Michael G. (1997), “Accounting Theory, a Conceptual and Institutional Approach”, An International Thomson Publishing Company, USA.
- (http://www.tmsk.org.tr/makaleler/Diğer/bil_tem_9pdf 25.04.2011).

